

doi <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2023.27.4>
УДК 821.163.41.09:398

Рад примљен: 8. 9. 2023.

Рад прихваћен: 22. 9. 2023.

Стручни рад

О ЉУБАВНОЈ РОМАНЦИ „ШЕТАО СЕ МИКЛИН МЛАД“
У КОЈОЈ ЈЕ ОПИСАН
ДОГАЂАЈ ВЕЗАН ЗА БУДИМ ИЛИ БЕЛГРАД
(„Ерлангенски рукопис“ 1720, песма бр. 186)

Анализирајући текст песме из Ерлангенског рукописа (1720) Пошетао Миклин млад, аутор огледа је покушао да одреди њену старину у прошлости, јер има у хрватском, српском и бошњачком фолклору много текстовних и мелодрафских записа. Текстови су записани на кајкавском и штокавском, а има их и на словеначком подручју. Аутор је радио на томе да утврди постојање лица која се у песми помињу (Миклин млад, Јелена / Јерина, племенита госпођа, Јерко краљ) и места у којима се опевани догађај десио (Будим, Београд). Анализе су показале да сиже песме и поменуте личности потичу из првих десетина XV века, пре доласка Турака у српске и хрватске крајеве и да су први текстови ове песме испевани још у феудално доба. Своју тврдњу аутор темељи на историјским документима и именима који се у њима тада помињу, а познати су историји у мањем или већем обиму. Аутор мисли да су песму Пошетао Миклин млад испевали путујући певачи, играчи и забављачи (скомраси, жонглери, трувери) који су се кретали по утврђеним градовима, варошима и селима певајући је пред народом, који је текст и напев памтио и доцније га пренео потоњим фолклорним записивачима.

Када је познати германиста др Герхард Геземан приредио године 1925. дотад непознати *Ерлангенски рукопис старих српскохрватских народних песама* [кратича: *Ерлангенски зборник*] и датирао његов настанак око

1720. године, то је много померило *време певања и постанка* наше епске, лирске и лирско-епске поезије која је у њему саопштена. Све песме у поменутом зборнику, а има их укупно 217, записане у време барока биле су *певане* још читав век раније, дакле у XVII веку, а неке од њих биле су још старије, захватајући чак и феудално доба. Једна од тих песама, под насловом *Шетао се Миклин млад*, обратила је својим необичним текстом моју пажњу, јер се поред овог најстаријег текста, који је записан у *Ерлангенском зборнику* око 1720. године у многим каснијим збиркама народне, претежно лирске поезије, налази велики број забележених текстовних и мелографских записа. Најстарији текст гласи:

<i>Шетао се Миклин млад</i>	<i>Онда уђе Миклин млад,</i>
<i>По бијелу Будиму,</i>	<i>Пак се онди напише,</i>
<i>Ал' га гледа Јерина,</i>	<i>Сваке игре играше;</i>
<i>Племенита госпоја;</i>	<i>Исто(м) сјутра свануло,</i>
<i>Пак говори Јерина,</i>	<i>Али иде Јерко бан.</i>
<i>Врло л'јена госпоја:</i>	<i>Кад га види Миклин млад</i>
<i>„Дођи к мени, Миклин млад,</i>	<i>Онда вели Јерини:</i>
<i>Дођи к вечер у чердак!“</i>	<i>„Не видиш ли, Јерино,</i>
<i>Али вели Миклин млад:</i>	<i>Племенита госпоја,</i>
<i>„Ја не смијем, госпоја,</i>	<i>Ено иде Јерко бан</i>
<i>Дођи к теби у чердак,</i>	<i>Прико поља нашега.“</i>
<i>Јер је дома Јерко бан.“</i>	<i>Када види Јерина</i>
<i>Пак јошт вели Јерина,</i>	<i>Затварала Миклина</i>
<i>Племенита госпоја:</i>	<i>У с(в)јечане сандуке.</i>
<i>„Бре, не бој се, Миклин млад,</i>	<i>Када дође Јерко бан</i>
<i>Није дома Јерко бан,</i>	<i>У бијеле своје дворес</i>
<i>Бре, данаске трећи дан</i>	<i>Пак говори Јерко бан:</i>
<i>Како но је Јерко бан</i>	<i>„Моја драга, Јерина,</i>
<i>Отишао ловити.“</i>	<i>Што си тако пропала,</i>
<i>Кад к вечери пала ноћ</i>	<i>Те и верло блиђана.“</i>
<i>Отишао Миклин млад</i>	<i>Али вели Јерина:</i>
<i>Горе госпоји Јерини,</i>	<i>„Не питај ме, Јерко бан,</i>
<i>Пак му вели Јерина</i>	<i>Сву ноћ мене держала</i>
<i>Племенита госпоја:</i>	<i>Притролитна грозница.“</i>
<i>„Ходи к мени, Миклин млад!“</i>	<i>(око 1720)</i>

Песма је, како се види, испевана у *седмерицу*, ређем стиху у нашој лирској и лирско-епској поезији. Етнолог Бранислав Крстић је у једној реченици саопштио цео сиже ове песме: „Муж оде од куће, жена зовне себи љубавника“.¹ Пре него што размотрим овај провокативни сиже, морам

¹ В. Krstić: *Indeks motiva narodnih pesama Balkanskih Slovena*, rukopis priredio Ilija Nikolić, Beograd, SANU, 1984, 615. (Odeljenje jezika i književnosti, knjiga 36. Posebna

саопштити још један текст песме из *Ерлангенског зборника* бр. 25 који у *епском десетерцу* опева са другим лицима истоветан догађај: неверство жене хришћанке која у одсуству свог мужа, „господара Борјена“ зовне турско *момче* Асанагу у двореове свог господара и са њим чини прељубу. И ова, епска варијанта текста потиче из XVII века. Због постојања истог сижеа две песме испеване у *седмерцу* (бр. 186) и *десетерцу* (бр. 25) намеће се питање која је од ових песама могла бити старија, па се мора и њен десетерачки текст у целини објавити. Гласи:

Лов ловио Туре Асан-аго
Око б'јела двора Борјенова.
Гледала га љуба Борјенова:
„Не лов' ловај Туре Асан-аго,
Не лов ловај око мога двора.
Пусти добре коње на ливаду,
А соколе на јабуку златну
Б'јеле 'ерте пусти у лисице,
Пак ушетај у двореове б'јеле,
Да с' наљубиш Ђауркиње младе.“
Скочило је Туре Асан-аго,
Скочило је радо и весело.
Пусти добре коње на ливаду,
А соколе на јабуку златну,
Б'јеле херте пусти у лисице,
Пак ушета у двореове б'јеле.
Узео је љубу Борјенову,
Узео је ср'једи по појасу,
Отнесе је на највиши чердак,
Љубио ју два дни и три ноћи.
Кад је био трећи дан у јутру,
Б'јели херти пред двор дојездише,
А робиње чердаку на врата.
„Чини, госпођ', што ћеш учинити,
Ето иде Борјен господару.“
Скочило је Туре Асан-аго
От хитрости на голога коња
[И] от страха у кошуљи танкој
И изишла љуба Борјенова,

Ваздан ми је главица болила
Те сам тако врло пребједила.”
Борјен љуби потихо говори:
- Љубо моја, то ти ја вјерујем,
Буди теби главица болила,
От главе си тако пребледила.
Што је твоја коса замршена,
Кан' да ју је Турчин замрсио,
Кан' да си се с Турчином играла?“
Борјену је љуба говорила:
„Хеј Борјену, драги господару,
Робињице и моје и твоје
Вас дан су ме у глави [б]искале,
Русу су ми косу замрсиле.“
- Љубо моја, и то ти вјерујем.
Ова наша зелена ливада
Што је овако врло попашена,
Кан' да су је турски коњи пасли?“
„Еј Борјену, драги господару,
Ми имамо слуге самоволне,
Све су коње на ред попуштали,
Потрли су зелену ливаду.“
- Љубо моја, и то ти вјерујем,
Што су јабуки окршене гране,
Кан' да су је соколи кршили?“
„Хеј Борјену, драги господару,
Ми имамо слуге ашикције,
Јабуки су окршили гране,
Однели су све милим и драгим.“

izdanja, knjiga DLV). Аутор се трудио да сакупи што више, углавном *текстовних* варијаната, али је велики број и *меловаријаната* које сам прикупио и допунио као прилог овом раду. Све варијанте разврстао сам према потреби овога рада на: варијанте о Будиму, о Белграду (Београду) и остале варијанте које углавном не наводе место дешавања, осим два примера везана за двореац Шаренград на Сави. Видети прилог Варијанте на крају рада, са цитираним *изворима*.

Да Борјену добра коња прими: „Борјен љуби потихо говори: - Уступ’ натраг, моја вјерна љубо, Што си тако врло пребједила Кано да те Турчин обљубио?“ Говорила љуба Борјенова: „Еј Борјену, драги господару,	Борјен љуби потихо говори: - Не лажи ми, драга љубо моја, Ово ћу ти сада опростити, Ал’ ми немој више сагријешити. (пре 1720) [горе]
--	---

Шта се може оквирно рећи о овој песми која тако свеже делује као да ју је сâм Вук Караџић записао², иако је записана и постала читав век раније? Видимо, да је песма испевана негде на граници која је блиско делила народе хришћанске и муслиманске вере. Љубавни троугао чине муслиман Асан-ага, момак леп и углађен и господар Борјен, хришћанин са госпођом његовом, неверницом љубом. Где је била та хришћанско муслиманска граница? Један запис, који помиње неког Борјена, могао би да нам укаже на тај погранични простор из кога је ова епска песма потекла. Запис гласи:

*Сија божественаја книга „Нови Завјет“, свјатаго великомученика Димитрија, села Ступоваче, одкупи ју од мајстора, котори јест опра-вљал, Милош Бакић, за своју душу и за свога оца Борјена и матере Дми-тре, за вјечни спомен. И наплати форинти 6, мјесеца декемврија, ден 13, 1753.*³

Село *Ступовача* у коме је живео у XVII веку и домаћин Борјен било је православно и налази се близу вароши Кутине, имало је и цркву Св. Димитрија. По данашњој административној подели припада Сисачко–Мославинској жупанији у саставу града Кутине. Син Милош носи презиме Бакић, а не по оцу Борјену, што значи да га је можда *бака* одгајила. Била је то граница у XVII веку преко које су Турци упадали пљачкали добра хришћанског становништва, одводили робље и стоку, а Србе убијали. Ту је ова песма испевана од непознатог народног песника. Да је она заиста настала у региону Сиска, индиректно помињем да се ту налазило и село *Миклеушка*, такође православно, које и данас постоји са православним храмом Св. Илије (1758).⁴ Назив тога села је исти у корену са именима

² А у Вуковим записима објављене су две десетерачке муслиманске варијанте ове песме: Видети: В. Ст. Караџић: *Српске народне пјесме*, У Биограду 1898, (Државно издање), бр. 647. *Карафет Осман и пашиница* (из Паштровића) и бр. 648. *Зил-кадуна и ага Мема*. На стр. 131 помиње се Санџак крајишки Мемџи бег (1584).

³ Љ. Стојановић: *Стари српски записи и натписи*, Срем. Карловци 1925, књ. 5, бр. 7992. Запис је преписао са поменуте свете књиге, која је штампана у Москви 1732. историчар Радослав Грујић. Име Борјен наводи се и у лирској песми бр. 44 у *Ерлангенском зборнику*. И овде о љуби Борјеновој.

⁴ И Ступовача и Миклеушка, као и село Миклеуш у *Вођинском протопрезвитерату*, стара су села и наводе се у књизи Р. Грујића *Споменица о српском православном влади-чанству Пакрачком*, Нови Сад 1930, прво и друго у *Бјеловарском протопрезвитеријату*, по црквеним књигама од 1764, односно 1755. па све до 1929. године.

Михел, Мико, Миклин, мађарско Миклош, које се наводи и у песми *Шетао се Миклин млад*, о којој се може и нешто више исписати. Које је старине та песма?

Личности и место догађаја описани у најстаријем запису текста песме *Шетао се Миклин млад*

Када је деспот Стефан Лазаревић споразумно са угарским краљем Жигмундом добио Белград (1403) да га брани од непријатеља и да се о њему брине, отпочео је нов период стварања усмене народне поезије, како лирске, тако и епске, која се испевавала на простору између Белграда и Будима. Тако се у многим песмама помињу Будим и Белград и описују догађаји и личности из та два града. Једна од тих песама је и љубавна романца *Шетао се Миклин млад*. Она није у строгом смислу *народна*, иако се веома дуго задржала у народу, *певајући се*, поред зидина два поменута града – Будима и Белграда. У тој песми из *Ерлангенског зборника* чији је текст записан око године 1720, али је она још старија, опеван је догађај забрањене љубави између неког младог витеза по имену *Миклин млад*, и *племените госпође Јерине*, супруге већ старијег господара тврђаве града Будима или Белграда, бана *Јерка*. У многим варијантама уместо бана припева се *краљ* и он има разна имена, којих у историји не можемо наћи (Јерко, Ернест, Игнац). Али је племенита госпођа *Јерина* нама добро знана личност из српске историје. Знамо да је њено право име *Ирина* (Кантакузина Бранковић, пре 1400–1457, од 1414. супруга деспота Ђурђа), али да је у усменој народној поезији и предању она позната под именом *Проклета Јерина*. Била је Гркиња и друго неко име у историји Београда и Будима тога доба није познато. И та племенита госпођа Јерина у Будиму, крај њених дворова спази младог витеза Миклина и позове га да преноћи с њим, јер није у двору племенити господар Јерко бан и неће доћи „за три дни“, а они ће за то време своје љубавне игре и забаву почети и завршити. У поезији се не може тражити историјска истина, али кад се она ипак потегне, примећује се да деспотица Јерина, била она у песми баница или краљица, никада није владала градом Будимом, па ни Београдом. Њен супруг деспот Ђурађ и она су после смрти деспота Стефана 1427. године, по ранијем договору вратили Београд мађарском краљу Жигмунду, а они изградили Смедерево где су и прешли да столују. Смедерево се не помиње у овој песми ни у једној варијанти и тиме се закључује расправа по питању историјског елемента у погледу учешћа деспотице Јерине у овој песми. Њен историјски лик љубавнице са будимских бедема, са прозора будимског дворца игра неко други, а она се овде наводи само у песничком оквиру, јер певач није знао другу провокативну женску личност из српске историје, погодну да се угради у опис догађаја и лик неверне супруге и страсне љубавнице. Али шта је са младим господичићем Миклином? Провера је дала податке о четири помена имена Миклин.

То је занимљиво и просто невероватно: *Миклин млад* је име које се наводи још у XIV веку. Тако далеко! Најпре, помиње се у два аутентична документа из тога доба као *Миклин*, а у косовском предању, на слави и кнежевој вечери уочи Косовског боја међу витезовима кнеза Лазара наводи се као *Миклен*. То име подржала је и врло блиска варијанта песме саопштене у *Ерлангенском зборнику*, коју је записао Владимир Красић у околини Карловца, *Миклен и краља Јерка госпођа* (први стих: *Куд се шеће Миклен млад*). Ко је тај први Миклин млад?

У једном документу из 1380. године описан је један судски процес у утврђеном граду Соколу код Бихаћа, у ком су се судили Станислав син Новаков против Цвитка Филете, а пред кнезом Соколским, Илбрантом (Hildebrant) и кнезом кнежине Штефаном, због имања Урсиног оца. Судили су „sudci Bihacskimi, na ime s sudcem Miklinom...Pod leti G(ospod)nimi 1380. Za Leuša krala.“⁵ Пошто је то имање било „пред Бишћем“, судили су судије из Бихаћа, а један нови звао се Миклин. Коментаришући кратко ово име, Крониа пише да поред познатих имена судија из других листина, у овој листини „se spominje još jedan dosad nepoznati sudac: Miklin ili Mikulin.“⁶ Није познато да ли је овај Миклин, нови судија, стар или млад.

Други Миклин наводи се као сведок у Статуту утврђеног града Врбника на отоку Крку. Статут Врбника писан је од године 1388, само годину дана пре Косовске битке, али има и позније додатке све негде до Мохачке битке 1526.⁷

И у нашем Косовском предању записан је један *вitez Миклен*. Познато је да је у епској песми Косовског циклуса пре боја, *Кнежева вечера*, опевала славу кнеза Лазара (св. Амос пророк) познатију као Видовдан, на којој је учествовало, поред кнеза Лазара још именованих четрнаест званица, „и остала сва господа редом“. Дакле, побројани су они најбољи, а остали нису, али су били ту. Постоји и други, прозни спис *Прича или Повест о Косовском боју* у коме се именом помиње још око 25 витезова, међу којима и вitez *Миклен*. О старом витезу Миклену још је записано у једном кратком тексту: „А цар Лазар са свом господом бијаше у цркви светога

⁵ Arturo Cronia: *Jedna glagolska listina iz godine 1380 (Sokol kod Bišća)*, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, 1927, XXXIX, 2, 221–224, са сликом документа.

⁶ Исти, *Наведени рад*, 222.

⁷ Rječnik JAZU, Zagreb 1904–1910, Dio VI, obradili: P. Budmani, T. Maretić. Поменути речник доноси само један пример: Miklin (< Mik'lin') i Mikulin, m. у значењу: Nikola, Statut Vrb. 157. Iznete su druge varijante ovog imena: Miklav (XIII v.), Mikleuš (XIV v.), Miklouš (XV v.), Mikloš (XVI v.). U slovenačkom se Nikola zove Miklavž, u мађарском Miklós. Основа је Mikl- са наставцима: -in, -en, -av, -os, -euš, -ouš. Најчешћи облик тога имена је Микулин, који се наводи у многим актима у средњем веку. Тако се у Бихаћу године 1592. наводи „Mikula Zemlić, sudac slobodnoga varoša Bihaća“ (R. Lopašić: *Bihać – Bihaćka krajina*, Zagreb 1890, str. 308, reprint 1991).

Јована, на летургији; а то страже Лазареве дотекоше ту му казати: 'Ево ти цара [агарјанског] удари на табор твој.' Ту славни кнез Лазар на Турке удари и за њима сва господа србска... Сунце помрча. Тогда рече цар Лазар: 'Што се то учини саде от толики јунака и от њиове вредности.' Кад то чу старец Миклен, напред се показа пред свима јунацима и поче Турке губити. Ту старац Никола [тј. Миклен] погибе, који се пред свијем утицаше: гди саблом замаиваше, по два по три к земли обараше."⁸ Стари витез Миклен остао је записан у прозном предању као херој у збору легендарних косовских витезова и није могао бити онај Миклин млад кога наводи враголаста љубавна романца *Пошетао Миклин млад*. Витез Миклен је часно погинуо „за крст часни и слободу златну“ и то је све што знамо данас о њему.

Да ли је Јелена „племенита госпођа“ историјска или само поетска измишљена личност?

Док се госпођа Јерина у *Ерлангенском зборнику* повезује са Миклином, догађајем који се десио у Будиму и то само још у запису В. Красића, у доцније записаним варијантама и меловаријантама наводи се стајаће име *Јелена, племенита госпођа*, а опева се уз њу већином град *Белград*, данашњи Београд. Тако поменути записи ове песме показују извесну нелогичност: нити је Јерина живела, а најмање столовала у Будиму, нити је Јелена била господарица Белграда. Рекао сам да Јерина деспотица није владала ни Београдом, а Јелена? Да ли је нека Јелена племенита госпођа било кад боравила у Будиму? Да ли је притом, како песма казује, била баница или краљица? И да ли је живела у времену када се у документу из 1380. године помиње њен партнер Миклин млад? Најзад, да ли је тада њен супруг био Јерко бан? Тек та три услова могу нам данас указати на личност *Јелене, племените госпође*. Таква историјска личност у другој половини XIV и првој половини XV века заиста је *постојала* и покушаћу да је овде представим. Била је из рода обласних господара Нелипића, историји добро позната као *Јелена Нелин(ч)ића* (1375–1422); у првом браку (1401–1416) удата за бана Хрвоја Вукчића Хрватинића, била је велика војвоткиња и баница.⁹ У другом браку (1417–1418) трећа жена босанског краља Стефана Остоје, дакле, била је кратко краљица босанска. После краљеве смрти, титулу удове краљице носила је све до смрти, 1422, када је у борби да задржи власт, затворена, утамничена и задављена од краљеве

⁸ *Прича о боју косовском*, приопћио Ст. Новаковић, Београд, Просвета, 1989, стр. 54, спуштеница 73, и стр. 70, 72.

⁹ Историчари нису сагласни са годином њене удаје за Хрвоја. Мисли се да се она удала око 1395, када је са Хрвојевом браћом и снахама походила мошти Св. Шимуна Богопримца у Задру.

одбачене друге жене Кујаве Радиновић (+ 1434). Супротно од њеног презимена *Нелипић*, била је како каже песма и *племенита госпоја и врло л'јена госпоја*. И поред тога врло богата. Њен брат племић, бан хрватски Иван III Нелипић, имао је поседе у Далматинској Загори, од планине Велебита до реке Цетине. Упознавши се са кнезом Доњих Краја, Хрвојем Вукчићем Хрватинићем (1350–1416), великим хрватским јунаком који се ширио освајајући све нове поседе, добијао и нове ласкаве титуле: велики војвода босански (1380), херцег сплитски (1403), бан Далмације и уже Хрватске, а имао је поседе и у Славонији. Удајом за њега, Јелена је одиста постала племенита госпоја херцегинја, војвоткиња и баница која ће после Хрвојеве смрти (1416) постати владарка над свим његовим добрима. Босански краљ Остоја имао је пред собом лепу и отмену баницу и њене огромне поседе, па јој је понудио брак и тако наследио и све поседе њеног мужа. Баница Јелена је прихватила тај политички брак, јер јој је ласкало да постане краљица Босне и тако постигне највишу титулу коју је могла имати жена тога доба. То је укратко биографска скица банице и краљице Јелене Нелипић, племените госпоје.

Да ли је Јелена племенита кадгод боравила у Будиму? Историја каже да јесте. Године 1412. Хрвоја бана позвао је мађарски краљ Жигмунд на виђење и измирење, пошто је он био све дотле у опозицији краљевој и држао страну другом претенденту на мађарски престо.¹⁰ Са баном Хрвојем пошла је и баница племенита Јелена и они су се појавили у Будиму на двору краља Жигмунда. Причало се на двору о лепоти госпође банице и њеним скупоценим хаљинама и украсима. Са собом су понели и највреднију хрватску верску књигу *Мисал* (Хрвојев), илустровану златним иницијалима, писану глагољицом. Краљ Жигмунд је затражио *Мисал* да га изближе прегледа, али га није вратио, видећи у присвајању могућност да га добро прода.¹¹ Но, све је засенила појава Јелене Нелипић–Хрватинић и она је тиме могла бити врло задовољна. Али, нешто ју је мучило...

Догађај који опева песма *Шетао се Миклин млад* могао се десити само у време док је она била супруга Хрвоја Вукчића Хрватинића, у периоду 1401–1416. Песму није испевао народ већ неки анонимни путујући забављачи (певачи, играчи, глумци), док ју је народ прихватио и запамтио. Наиме, у то време постојале су две групе путујућих: путујући забављачи (скомраси¹², трубадури) који су ишли од једног до другог утврђеног града

¹⁰ У борби око мађарског престола противници краља Жигмунда били су Карло III Напуљски (убијен 1386) и његов наследник Ладислав Напуљски (1386–1409).

¹¹ Оригинал Хрвојевог *Мисала* сматрао се изгубљеним, све док на његово постојање није указала српска историчарка уметности Мара Харисијадис (1908–1994), пронашавши га у Истанбулу. Видети: М. Харисијадис: *Словенски рукописи у библиотеци Сараја у Истамбулу*, Старинар, 15 / 16, 1964/65, 145–160.

¹² Занимљив је податак да се „*sindik Paške komune (na Pagu u Hrv. Primorju), koji se rominje 1315. godine zvao Belota Skomražiča*“, (*Zadarska revija, Zadar, 2 / 3, 1979, str. 283*).

певајући и играјући разне песме и игре, пред властелом како би зарадили нешто новца за свој не увек сигуран живот. Друга група путујућих су изгладнели просјаци, хроми, слепи, болесни, неспособни за било какав рад, „божјаци“ како су их звали, који су се такође кретали од двора до двора, гладни и немоћни, да им се властела смилује и нахрани их мрвицама хлеба са своје богате трпезе. Те две групе босих, неодевених, одрпаних и бедних није трпела Јелена, племенита госпођа. Трубадури и божјаци појавили су се и на њеном двору и ево како су прошли. У другој једној одлично познатој песми *Љуба богатога Гавана* остао је насликан портрет њеног милосрђа. Да се подсетимо њеног садржаја. Песма у почетку износи како је Господ Бог наредио својим небеским војводама да се преруше у просте људе и са гулама прођу све редом градове, пазећи како се поштује вера хришћанска и да ли се још зна за име Божје. Обилазећи све властелинске дворове дођоше пред дворе богатога Гавана „баш у Свету Недељу“ (тј. Ускрс). Чекали су дуго хоће ли што добити, али су их само нападали бесни пси.

<i>„Кад изиђе Јелена,</i>	<i>У недељу вађено.</i>	Бог је Јелену за те речи љуто казнио:
<i>Поносита госпођа.</i>	<i>То не даде Јелена</i>	<i>„Уватите Јелену,</i>
<i>Пред њом иду дворкиње,</i>	<i>Како Господ милује,</i>	<i>Поноситу Госпођу,</i>
<i>А за њоме слушкиње.</i>	<i>Него баци Јелена</i>	<i>За грло јој вежите</i>
<i>На глави јој пауни,</i>	<i>С десне ноге пашмагом:</i>	<i>То студено камење;</i>
<i>Крилма јој лад чине.</i>	<i>„Ето вама, божјаци!</i>	<i>За камење вежите</i>
<i>И изнесе Јелена,</i>	<i>Какови је тај ваш бог</i>	<i>Нечастиве ђаволе,</i>
<i>Поносита госпођа,</i>	<i>Кој’ не може ‘ранити</i>	<i>Нек’ је возе по муци (вјечној)</i>
<i>Огорео крај леба,</i>	<i>Своје слуге крај себе,</i>	<i>Као шајку по мору.“¹³</i>
<i>Што ј’у петак мешено,</i>	<i>Већ и’ шиље до мене!“</i>	
<i>У суботу претано</i>		

Од дворова Гаванкиних, јер Гаван се само помиње, настало је по Божјој казни језеро, само се и данас споре које: Балатун у Мађарској, код Скрадина; Прокљанско језеро или Црљено Језеро у Имотском, у завичају Јелене поносите госпође, где се виде остаци неких зидина за које Имоћани везују песму и легенду о дворима богатих Гавана.¹⁴ У поменутој песми

Име Белота постојало је и у Шабачком крају у средњем веку, јер се помињу два села са називом *Белотић* (Посавско-тамнавски и Мачвански). Скомрахе помиње и Теодосије Хиландарац (XIII / XIV век) у својим текстовима

¹³ Вук Ст. Караџић: *Српске народне пјесме* (женске), Беч 1841, књига прва, бр. 207. одељак: Пјесме сљепачке. Напев записао Ф. Кс. Кухач: *Južno-slovenske narodne pripievke*, Zagreb 1881, књ. 4, br. 1482

¹⁴ Занимљиво је да је Вук ишао у Имотски (1838) где је записао варијанту песме *Од Гавана*. Види: Исти: *Српске народне пјесме* (из необјављених рукописа), приредили

налазимо три поуздана елемента који добро идентификују физички портрет банице Јелене: први, упадљива форма песме, испевана у *седмерцу* у којем је и текст песме *Шетао се Миклин млад*. „Она је и потом особито знатна, истиче Вук, што је по садржању и по дужини (текста) налик на *јуначке пјесме*, а стопе и слогомјерје у њој *женскијех пјесама*.“ Други, што Гаванка Јелена има стални епитет *поносита госпођа*, који допуњује друга два из песме *Шетао се Миклин млад: племенита и лијена*, а подразумева се и то да је богата. И треће, дужина ове песме; погрешно је унета у *Пјесме сљепачке* и мислим да су и њу испевали наши путујући певачи, трубадури или трувери. Према наведеним сличностима текст песме, мислим, припада њима и потиче из истог времена кад и песма *Шетао се Миклин млад*. Тако бисмо имали две песме које су, с разлогом, опевале лик банице Јелене Нелипић–Хрватинић. Песму су испевали трубадури, путујући певачи, а она се задржала у песмама слепих божјака, па је и Вук добио записану од Слепице Јеце, али је истакао: да је песму слушао „у Имотскоме (у Далмацији) од људи који нијесу слијепци ни просјаци.“ Кад је трубадура нестало са историјске сцене доласком Турака, песму су запамтили и одржавали божјаци, јер им је она кадгод доносила и нешто бајате хране и ситног новца. Умирала су гладни са повицима још у турско доба пред вратима дворова нових оснионих богаташа, ага и бегова: „хљеба, хљеба, господару, не видјесмо давно хљеба!“ (Упознај *Смрт Смаил аге Ченгића*, спев Ивана Мажуранића!).

Али, да се вратимо Јелени, племенитој госпођи. И поред свих епитета: и врло лепа, и богата, и поносита, она није срећна, није задовољна својим животом. Нешто ју је мучило. Историја нам о томе није оставила податке, али се разложним размишљањем може њеном јаду досетити. Забележене су њене посете хришћанским светињама: гробу Св. Дујма у Сплиту¹⁵, а 1395. још већој светињи, моштима у цркви Св. Шимуна Богопримца у Задру, који је, верује се, на својим рукама малог детића Исуса држао. Св. Шимун/Симеон Богопримац сматрао се заштитником мале деце. Желела је Јелена, племенита госпођа свим срцем да добије наследника, што је

Ж. Младеновић и В. Недић, Београд 1973, бр. 98 у одељку *Пјесме сљепачке*. У овом тексту Бог шаље Петра и Павла „на земљицу, па видите богате како држе убоге.“ Пред дворима срећу „Јелину, поноситу госпоју“ и њој постављају конкретна питања из верског катихизиса: да ли „знаде за Бога, и за свеце у Бога, и за Мајку Божију, и за свету Дивицу, и за Младу Недељу?“ За све то она не зна, богатство је њено верско образовање. Једну иначицу записао је и етномузиколог Винко Жганец (*Narodne pripjievke Hrvatskog Zagorja*, Zagreb 1950, књ. 4, бр. 265); ту су Божји посланици, „sveti jangjeli Ilija, Ivanek, Nikola“. Добро је познато да исти сиже постоји и у прози, *Свети Сава и богати Гаван*, где је Божји посланик српски Свети Сава.

¹⁵ „Свети Дује“ (право: Sv. Domn Salonski, епископ, 284–304. убијен 304. у Сплиту по наредби цара Диоклецијана) заштитник је града Сплита.

била обавеза свих баница и краљица онога доба. Али, по оној песми *Св. Дује, неће ни да чује*, ни Св. Шимун не поможе. Кад су виšekратне молбе, завети и посете остали без резултата, она се одбила од верске помоћи и вере, и прешла у другу крајност. Њен супруг Хрвоје био је већ старији и у виšekратним покушајима с њим није успела да затрудни. Онда је она одлучила да покуша тајно са неким младим витезом као што је у песми Миклин, *Нико млад, да затрудни, да добије од срца порода*. И сматрам да је то главна поента ове песме. Велика жеља за наследником била је циљ свих њених жеља, али јој се она не испуни.

У тексту песме из *Ерлангенског зборника* крај песме као да није саопштен, а има га у многим варијантама. Кад је Јелена сакрила младог Миклина у орман и закључала га, бан Јерко удара *руком* у орман и ту се показује његова снага која ни у средовечном добу не мањка. Открива младог Миклина и неће да га погуби, већ му даје награду у новцу („сто дукат“), јер га је ова прељуба подсетила на његове љубавне пустоловине из младости: „Док сам био тако млад / још сам већи био враг / друге љубе љубио / кроз плотове скакао / у коприви спавао.“¹⁶ А према својој жени прељубници поступио је другачије: у већини варијаната казнио је смрћу, а у неким јој опростио, запретивши јој да то више не чини.

Остало је питање о *бану Јерку* из песме: да ли је то одиста Хрвоје бан? Пре њега, име Хрвоја се не помиње. Наводе га дубровачки песници: Доно Палмотић: *Hrvoje, ban od Hrvata*; Јеролим Каваџин: *Hrvoe silni*.¹⁷ У једном млетачком акту зову га Латини „*dominus Chervoye vojvoda*“ (1393).¹⁸ Приметио сам да се од имена *Ch-e-r-v-o-y-e*, може добити име *J-e-r-k-o*, анаграмским преметањем слова, која се у имену Хрвоје садрже. Да ли је то могао да примени анонимни трубадурски певач, данас је тешко потврдити. Али могућност стоји. У време дубровачких трубадура Ш. Менчетића и Ц. Држића, акростих се увелико примењује у њиховој поезији, о чему постоји и посебна литература. Ако би се и горња преметаљка имена Хрвоје бан на Јерко бан прихватила, онда имамо у песми опевана два историјска имена: Јелена и Хрвоје. А поред њих име Миклин поуздано нас упућује на могуће *време настанка* ове занимљиве љубавне романце: крај XIV, поч. XV века.

Најзад, анонимни састављач песме *Шетао се Миклин млад* који је са својом трупом певача и свирача обилазио градове и по крчмама веселио

¹⁶ У Красићевој варијанти, вели Јерко бан младом Миклину: „На ти, курво сто дукат / па не љуби туђице / већ ти чувај куђице!“

¹⁷ Видети: Нђвоје, Нђвоје – име мушко XV и XVI вијека. Помени по годинама: 1392, 1399, 1400, 1404, 1405, 1410, Рјећник JAZU, obradio P. Budmani, Zagreb 1887 / 1891, Dio III, 715.

¹⁸ *Зборник Илариона Руварца*, Одабрани историски радови, спремио за штампу Никола Радојчић, Београд 1934, Свеска I, 343.

госте својом песмом, није знао да *спољашњи* груби поступци према њему и његовој музичкој трупи, произилазе: из *унутрашњег* великог очајања Јелене, племените госпође што није могла да роди наследника. Он је песму засновао са ведре, веселе стране како би забавио и заинтересовао своје слушаоце о неверним средњовековним госпама које варају своје владаре са младим витезовима. У њој није допеван трагични крај. А кад би га после отпеване песме неко запитао о којој неверној Јелени, племенитој госпођи он пева, где се десио тај догађај, он би се позивао на почетак песме: на Белград, далеко, далеко одавде, од славног града Бихаћа¹⁹, где се једино могло наћи име *Миклин*, јер га у Белграду није било у обичају међу шиизматицима. Долазио је анонимни трубадур и у Белград, где је исту песму певао сад о госпођи Јерини. Кад би га неко запитао да ли пева о деспотици Јерини, он би то негирао почетним стиховима песме: да се то односи на неку племениту госпођу из Будима, Мађарицу, далеко, далеко од Белграда. И тако су се затирали трагови, заборав падао на песника, личности и опевани догађај. Али песма остаде у белешкама наших етнозаписивача готово све до наших дана. И Белград у њој остаде да се припева, нарочито у *меловаријантима*, биле оне са штокавског или кајкавског подручја. Белград, вечити град, у коме се опевани догађај није догодио...А песму још можемо да прочитамо, и уз леут отпевамо, чак у више напева који су записали наши вредни мелографи.

ВАРИЈАНТЕ

а) Варијанте у којима се опева Будим - 1. *Ерлангенски рукопис* (1720), бр. 186; 2. Dragutin Rakovac, iz njegove zbirke kod Matice Hrvatske, br. 25; 3. Luka Marjanović: *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u gornjoj Hrvatskoj Krajini i u Turskoj Hrvatskoj*, Zagreb 1864, sv. I, br. 1; 4. Fran Kurelac: *Jačke ili narodne pësme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga*, Zagreb 1871, br. 456 (Gerištof) u dvanaestercu; 5. Vjekoslav Wiesner: *Pošetao Niko mlad*, Obzor (Zagreb), br. 93, 1879; 6. Vjekoslav Livadić: *Bosančice*, Zagreb 1882, str. 24-26; 7. М.: *Невјерница*, Босанска вила, 1888, стр. 30; 8. Mehmed Dzelaludin Kurt: *Hrvatske narodne ženske pjesme muslimanske*, Mostar 1902, br. 79; 9.²⁰

¹⁹ Мало је познато данас да је средњовековни Бихаћ био велико трговачко место. Обичај је био да сви трговци на дан Св. Мартина (24 / 11. новембра) долазе у Бихаћ да ту исплате своја пореска давања и потом се веселе, певају играју и гостирају се по крчмама прослављајући крај своје (не)успешне године.

²⁰ Сакупљач је код ове песме оставио напомену о мелострофи, тј. како се пева: *Pošetao Mujo mlad / Hajde vaj! / Pošetao Mujo mlad / Niz taj bijel Budim grad / Šibaj hajde, šibaj-de! / Šibaj hajde, vaj!* Занимљиво је да се ова мелодија певала уз лирску песму *Милију драги од свег рода* (Узраса је зелен бор), коју је објавио Вук Ст. Караџић са напоменом: Из Црне Горе (*Српске народне пјесме*, женске, Беч 1841, бр. 293. Песма је сватовска, као и бр. 126 *Кад понесу барјак у цркву* (Милији Мари свекар свој), Рисанска. Вук није донео припев

Klotilda Kučera u: *Hrvatske narodne pjesme*, Zagreb 1914, knjiga šesta, br. 61 (Komletinci); 10. М. А. Васиљевић: *Народне мелодије које се певају на Космету*, Београд 1950, бр. 390 (ноте);

б) Варијанте у којима се опева *Белград* – 1. Богољуб Петрановић: *Народне pjesme из Босне*, (женске), Сарајево 1867, књ. I, бр. 275; 2. R. F. Plohl-Herdvigov: *Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke*, Varaždin 1868, I, br. 51, II, br. 16; 3. Franjo Ks. Kuhač: *Južno-slovenske narodne popievke*, Zagreb 1880, knj. III, br. 840 (note); 4. Milan Lang: *Samobor*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb 1913, knjiga XVIII, str. 355 (note); 5. *Народне женске pjesme*, скупио у Пиви Р. П., Луча, 1898, св. V / VI, мај-јуни, стр. 249; 6. L. Kuba: *Slovanstvo ve vsych zpevech. Kniha XI. Pisně jihoslovanske (V. Srbske)*, Praha 1923, br. 20, 21 (note); 3. 7. Vinko Žganec: *Hrvatske pučke porijevke из Међимурја*, Zagreb 1924, str. 205 (note); 8. Мићун Павићевић: *Женске народне pjesme из Црне Горе*, Београд 1938, бр. 13; 9. Vinko Žganec: *Narodne porijevke Hrvatskog Zagorja*, Zagreb 1950, knj. 3 i 4, br. 266a i 266b (note); 10. М. А. Васиљевић: *Народне мелодије Лесковачког краја*, Београд 1960, бр. 377 (ноте); 11. Vinko Žganec: *Hrvatske narodne porijevke из Koprivnice i okoline*, Zagreb 1962, br. 268 (note).

в) Остале варијанте (без имена града): 1. Stanko Vraz: *Narodne pėsni ilirske V Zagrebu 1839, Nevernost*, dve varijante: str. 71-72 iz sv. Jurja nad Šavnico, str. 72-74 iz Меје Међимурске; 2. Franjo Ks. Kuhač: *Južno-slovenske narodne popievke*, Zagreb 1880, knj. III, br. 838 (note), i još dve tekstovne inačice: uz taj zapis: a) из Kukuljevićeve zbirke pesama, b) лични zapis из Sl. Рожеге, орева се: двор Šarengрад); 3. Владимир Красић: *Српске народне pjesme старијег и новијег времена*, Панчево 1880, бр. 61; 4. Владимир Р. Ђорђевић: *Српске народне мелодије (Предратна Србија)*, Београд 1931, бр. 446 (ноте); 5. Jovan Frajt: *Album Jugoslovenskih narodnih pesama*, V, za violinu, [Beograd b. g.], str. 12 (note); 6. Vinko Žganec: *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Zagreb 1950, br. 257 (note); 7. Isti: *Narodne porijevke Hrvatskog Zagorja*, Zagreb 1950, br. 202a, b, c, d (note); 8. Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, Београд 1951, бр. 67 (ноте); 9. Коста Манојловић: *Народне мелодије из Источне Србије*, Београд 1953, бр. 267 (ноте); 10. Vinko Žganec: *Hrvatske narodne porijevke из Koprivnice i okoline*, Zagreb 1962, br. 268, mel. 103 (Šarengрад); 11. Љубинко Миљковић: *Мачва, рукопис*, бр. 144 (ноте);

који наводи Џ. Курт, али га је записао Ст. Мокрањац уз песму *Узраса је зелен бор* (XIV Руковет, из Босне, песма бр. 5); напев му је певала Сарајка Јелка Крсмановић. Други пут, текст песме са припевом нотом је записао Ј. Фрајт (види под: остале варијанте, група г) бр. 5.

г) *Посебна* варијанта: Хрватски мелограф и етномузиколог Винко Жганец дао је напомену о варијанти епске песме сакупљача Домитровића (Ivan, 1862-1933), општинског бележника из Сиска: “и којој је *Ljuba Kraljevića Marka, Janica, mamila Vojvodića Janka. Završetak ove varijante nije šaljiv.*” Текст песме је *итокавски*. (vidi: V. Žganec: *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Zagreb 1950, br. 257. str. 419-420, *Nevjerna Jelena* (попис варијаната хрватских збирки ове песме). Текст песме остао је у рукопису, а записан је 1848. године.

На крају овог пописа подсећам да је Г. Геземан навео један страни извор у коме је објављена непозната текстовна варијанта песме *Пошетао Миклин млад*. Налази се у зборнику *Kryptadia*, recueil de documents pour servir à l' etude des traditions populaires, Paris 1897-1905, tom VIII, pp. 336-340; друго издање 1911. У нашим библиотекама ова едиција није се могла пронаћи.

Ђорђе Д. Перић*
Књижевни историчар

Кључне речи: *Ерлангенски зборник (1720), Песма Шетао се Миклин млад, Белград, Будим, Јелена / Јерина, племенита госпођа, Миклин млад, Јерко бан*

Dorđe D. Perić

ON ROMANCE TITLED *YOUNG MIKLIN WAS OUT FOR A WALK*,
DESCRIBING A BUDIN/BELGRAD EVENT
(Erlangen Manuscript, 1720, poem no. 186)

In this essay, the author presents the text of the poem titled *Miklin Was out for a Walk (Шетао се Миклин млад)* from Erlangen Manuscript of old Serbo-Croatian folk poems, dated prior to 1720, in the attempt to specify the time of its composition based on historical characters that appear in the poem: Young Miklin, Jelena/Jerina the Noblewoman, and Jerko Ban (local ruler). The central motive is an adulteress of noble birth: during her husband's absence from the court in Budin/Belgrad, the wife takes a lover. Upon his unexpected return, the husband Jerko Ban catches his wife and her lover in the act of adultery. The author attributes the poem to travelling entertainers (thespians, minstrels), stating more than 30 textual and melodic variants of the poem, some of which are cited in the essay. In the conclusion, the author attempts to justify

* milestanic953@gmail.com

to a certain extent the act of the adulteress Jelena the Noblewoman, who was ardently trying to conceive and give birth to a son and an heir, but to no avail. The essay is based on extensive lesser-known and unknown literature.

839. Mladi Miko.

Allegretto ♩ = 92. Iz Virja u Hrvatskoj.

Še-tal se je Mi-ko mlad go-re do-le nuz Belgrad, nuz Belgrad gore dole nuz Belgrad

The musical score for 'Mladi Miko' is in 2/4 time, marked Allegretto with a tempo of ♩ = 92. It features a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'Še-tal se je Mi-ko mlad go-re do-le nuz Belgrad, nuz Belgrad gore dole nuz Belgrad'. The piano part consists of chords and a simple bass line.

840. Ista pjesma.

Adagio molto ♩ = 50. Iz Marije Bistrice.

Še-ta-o se Ni-ko mlad go-ri do-li uz Bel-grad, uz Bel-grad,
go-ri do-li uz Belgrad.

The musical score for 'Ista pjesma' is in 2/4 time, marked Adagio molto with a tempo of ♩ = 50. It features a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'Še-ta-o se Ni-ko mlad go-ri do-li uz Bel-grad, uz Bel-grad, go-ri do-li uz Belgrad.' The piano part consists of chords and a simple bass line.

Šetao se Niko mlad
Gori doli uz Belgrad,
Njega gleda Jelena
Plemenita gospoja
Dojdi gori Niko mlad,
Dojdi gori vu Belgrad
Nije doma Ignac kralj
Plemeniti gospodar.

Dojde gori Niko mlad
Dojde gori vu Belgrad.
Na to ide Ignac kralj,
Plemeniti gospodar.
Neboj se ga Niko mlad
Zatvorim te vu ormar.
Na to dojde Ignac kralj
Utrknul je vu ormar

Ormar se je otvoril,
Niko se je naklonil.
Neboj me se Niko mlad,
Dok sam bio tako mlad
Još sam veći bio vrag.
Druge ljube ljubio,
Kroz plotove skakao,
U koprivi spavao.

(Iz moje sbirke tekstova.)

Šetal se je Miko mlad.

Martin Petković, Počuren.

Še-tal se je Mi-ko mlad go-re do-le nuz Belgrad, [go-re do-le
 nuz Bel - grad. Gle-da-la ga Je-le-na, ple-me-ni-ta go-spo-ja,
 ple-me-ni - ta go-spo - ja.

Винко Жганец; "Хрватске пучке појевке из Међимурја" Загреб 1924. I свезак